

DERLEME**ADLİ TIP VE HALK SAĞLIĞI İLİŞKİSİ***

Metin PIÇAKÇİEFE**

GİRİŞ

Hekimlik uygulamalarında yaşanan sıkıntıların önemli bir kısmı adli hekimlik sürecinde yaşanmaktadır. Adli hekimlik uygulamalarında ortaya çıkan eksik bilgiler ve yerleşmiş yanlış kalıplar hem birinci basamakta çalışan, hem adli tıp alanında çalışan hekimleri, daha da çok hakkında adli raporların düzenlediği insanları olumsuz yönde etkilemektedir. Adli bir olgunun bileşenleri olan hakkında raporların düzenlendiği insanların ve raporu düzenleyen hekimlerin haklarının korunması için içerikli ve nitelikli bilgilenme sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Bir halk sağlığı sorunu olan insan hakları ihlalleri (işkence ve kötü davranış iddiaları...) gibi çok duyarlı konular halen gündemdedir. Görünüşe bakılırsa bu iddiaların bir süre daha devam edeceği ve gündemdeki yerini koruyacağı bir dönemde adli hekimlik ve bilirkişilik hizmeti veren Adli Tıp Kurumunun halk sağlığı ile ilişkisinin belirlenmesi yukarıda değinilen içerikli ve nitelikli bilgilenme sürecine aynı zamanda adli hekimlik uygulamalarında ortaya çıkan eksik bilgilerin ve yerleşmiş yanlış kalıpların giderilmesine katkı sağlayabilir.

ADLİ TIP'IN HALK SAĞLIĞINI İLGİLENDİREN YÖNÜ

Adli Tıp multidisipliner bir bilim dalıdır. Fizik, kimya, biyoloji, farmakoloji, biyokimya, patoloji, anatomi, mikrobiyoloji, hukuk... gibi bir çok bilim dalı ile olduğu gibi halk sağlığı ile de yakından ilişkilidir. Halk sağlığının temelini oluşturan ve öncelik verilen koruyucu hekimlik uygulamaları Adli Tıp hizmetlerinin de temelini oluşturmaktadır. Sunulan bir çok Adli Tıp hizmetlerine koruyucu hizmet öncelikli olarak yansımaktadır. Bu yansımaya yaşanan bir çok olguda sıkça görmekteyiz. Şöyle

ki; aile içerisi şiddete, fiziksel ve ruhsal travmaya maruz kalmış **kadın ve çocukların**; işkence ve kötü davranış ile karşılaşmış **gençlerin**; taciz edilmiş, cinsel saldırıya uğramış **kadınların, genç kızların, kız ve erkek çocukların**; suç işlemiş ancak yaşları küçük olan **çocukların ve akıl hastalarının**; çocuğu tarafından fiziksel şiddete uğramış **yaşlı anne ve babaların** karşılaştıkları bu mağduriyetlerinin giderilmesi için Adli Tıp'ın yaptığı tespitler ve bildirimler aslında koruyucu hizmetler arasında yerini alır. Fiziksel muayene, laboratuvar ve radyolojik incelemeler ile bulguların tespit edilmesi mağdurun mağduriyetinin giderilmesi için gereklidir. Ancak bu şekilde haksızlığa uğrayanların korunması ve haklarının hukuksal olarak aranması bireyin ve dolayısı ile toplumun iyilik durumu ve sağlığı açısından önemlidir. Önemli olan bir diğer konu da Adli tıp ve halk sağlığını ilgilendiren halkın sağlık sorunlarının (aile içi şiddet, cinayet, işkence iddiaları, çocuk suçlular... vs.) yine halkın katılımı ile çözümlenebilecek olmasıdır.

ADLİ TIP'IN KORUYUCU SAĞLIK HİZMETLERİNDE KULLANDIĞI ARAÇLAR

- Tespitler: Fiziksel muayene, laboratuvar, radyolojik, serolojik, kimyasal, biyolojik inceleme... vs.
- Bildirimler: C.Savcılığı'na, mahkemelere, diğer adli birimlere...vs.
- Eğitimler: Mezuniyet sonrası eğitim programı, mezuniyet öncesi eğitim programına yardım, toplantılar, sempozyumlar...vs.

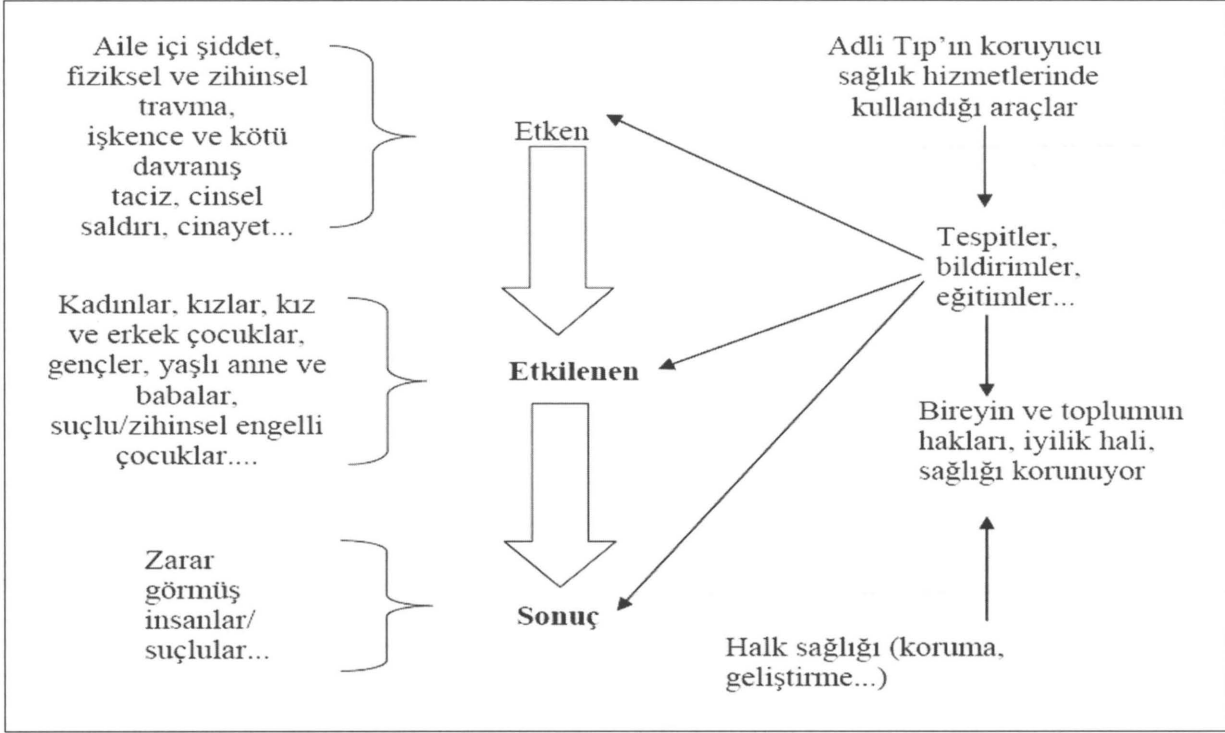
HALK SAĞLIĞI İLE ADLİ TIP'IN EKLEMLİNDİĞİ NOKTALAR**I. Sağlık Ocağı Hekimi İle Adli Tıp Hekiminin Ortak Görevleri**

A. Bilirkişilik Görevi Ve İlgili Yasal Düzenlemeler
Adli olaylarda bilgisinden yararlanan kişilere bilirkişi denir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na göre (C. M. U.K); çözümlü özel veya teknik bir bilgiyi gerektiren

*7-8 Mayıs 2004 tarihleri arasında Celal Bayar Üniversitesi Süleyman Demirel Kültür Merkezinde düzenlenen "II. Temel Sağlık Hizmetleri Sempozyumu"nda bildiri 'POSTER' olarak sunulmuştur

**Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Adli Tıp Kurumu İzmir Grup Başkanlığı

Şekil 1. Adli tıp ve halk sağlığı ilişkisi

hallerde bilirkişinin oy ve düşüncesinin alınmasına karar verilir.

Bilirkişinin tayini ve üç kişiden fazla olmamak üzere adedinin tespiti hakime, gecikmesinde zarar olabilecek durumlarda Cumhuriyet Savcısına aittir (Yener O.;1995a). Hekimlerin sağlıkla ilgili konularda bilirkişilik görevi vardır. Bu görevler birçok yasal düzenlemelerde belirtilmiştir. Bu düzenlemeleri bilmek yasal bir zorunluluktur. "Kanunları bilmemek mazeret sayılmaz" (T.C.K. mad. 44) (Yener O.;1995b).1219 sayılı Tababet Ve İlgili Mesleklerin Tarzı İcraatına Dair Kanunu'nun 11. maddesi "mahkemeler bilirkişi olarak Türkiye'de hekimlik yapma yetkisine sahip hekimlere başvuruya bilirler" şeklindedir (TTB.;1998). Tababeti Adliye Kanunu'nun 3. maddesine göre "adli rapor düzenleme ve otopsi yapma yetkisi diplomalı hekime aittir" der (Hancı H.;1999). İnsan vücudunda meydana gelen izlerin niteliği, nasıl meydana gelmiş olabileceği, her türlü biyolojik kanıtların incelenmesi bilirkişi hekim tarafından yapılır. Ayrıca suçlunun, mağdurun ya da medeni haklarını kullanmak isteyenlerin durumlarının belirlenmesi ve tanımlanması da bilirkişi hekim tarafından yapılır. Bilir kişilikte incelenen olayları genel olarak ölüm olguları ve canlı kişilerde incelenen olaylar olmak üzere iki başlıkta toplanabilir. Ölüm olaylarında keşif ve otopsi olayları vardır. Canlı kişilerdeki olaylar ise başlıca etkin eyleme bağlı olarak meydana gelen olayların incelenmesi ile mağdur ve suçlunun ruhsal durumlarının incelenmesidir.

Bilirkişilikle İlgili Cezai Sorumluluklar: "Bilirkişi olarak görevlendirilmiş ve usulüne uygun davet edildiği halde

gelmeyen veya gelip de yemin etmekten veya görüş bildirmekten çekinen bilirkişi zorla getirilir ve gelmemesinin sebep olduğu masrafları ödemekle ve hafif para cezasıyla cezalandırılır" (C.M.U.K 46, 70 mad.) (Yener O.;1995a).Türk Ceza Kanunu (T.C.K) 282. maddesine göre; "bilirkişiler doğru olmayan bir neden ileri sürerek çağrıya gelmezler veya gelip de bilirkişilik vazifesini yapmaktan çekinirlerse 6 aya kadar hapis, belli bir süre mesleğini yapmaktan alıkoyma cezası verilebilir" (Yener O.;1995b). C.M.U.K'un genel olarak bilir kişilik ile ilgili maddelerinin yalnızca başlıklarına dahi göz atacak olursak konunun hukuki önemi anlaşılır: Madde 65: Bilir Kişinin Tabi Olacağı Hükümler, Madde 66: Bilirkişinin Tayini, Madde 67: Bilirkişinin Reddi, Madde 68: Bilirkişiliği Kabule Mecbur Olanlar, Madde 69: Bilirkişilikten Çekinme Hakkı, Bilirkişi Olarak Dinlenemeyenler, Madde 70: Görevini Yapmayan Bilirkişi Hakkında İşlem, Madde 71: Bilirkişinin Tetkikatını Hakim'in İdaresi, Madde 72: Bilirkişinin Yemini, Madde 73: Bilirkişinin Yetkisi, Madde 74: Saniğin Şuurunun Tetkiki, Madde 75: Bilirkişinin Mütalaasını Bildirme Şekli Ve Süre, Madde 76: Bilirkişinin Raporunun Kafi Görülmemesi Halinde Muamele, Madde 77: Tazminat, Masraf, Ücret, Madde 78: Keşif, Madde 79: Ölü Muayenesi Ve Otopsi, Madde 80: Ölünün Hüviyetini Tayin, Madde 81: Otopsi, Madde 82: Yeni Doğmuş Çocuğun Üzerinde Tetkikler, Madde 83: Zehirlenme Şüphesi Üzerine Yapılacak İşlemler

Adli Tabiplik/Bilirkişi Görevi: 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 87. maddesinde memurlara ikinci görev verilmesi yasaklanmış olmakla birlikte, bilirkişilik görevini aynı maddenin istisnaları arasında göstermiştir (Hancı H.;1999). 5017 sayılı Sağlık Bakanlığı Teşkilat

Kanunu'nun 31. maddesinde "sağlık ocağı hekimleri adli tabip bulunmayan yerlerde ek görev olarak bunlara ait işler yaparlar" denilmiştir. 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun'un 10. maddesinde ise "sağlık ocağı hekimleri kendi ocakları bölgesinde adli tabiplik görevini sürdürürler" denilmektedir (Eren N.; 1993). Ayrıca Otopsi ve keşif de hekimin bilirkişilik görevlerindedir. Otopsi, ölen kişinin ölüm nedenini saptamak amacıyla cesedinin tüm boşluklarının açılıp, bütün sistem ve organlarının eldeki yöntemlerle incelenmesi işlemidir. Keşif: Herhangi bir adli olayın nasıl meydana geldiği, olayın oluş şekli, olaydan meydana gelen zarar ve ziyanın tespiti, suçlu ve mağdura ait suç kanıtlarının elde edilebilmesi için hakim yönetiminde olay yerinde yapılan incelemeye keşif denir. Yasal düzenlemeler C.M.U.K'un 78/1, 78/2, 79/1 maddelerinde belirtilmiştir (Yener O.;1995a).

B. Bildirim (İhbar) Yükümlülüğü Ve Yasal Düzenlemeler: Ülkemizdeki yasalar sağlık çalışanlarına meslekleri nedeni ile bazı özel sorumluluklar yüklemiştir. Adli olgu bildirim bunlardan birisidir. Adli olgu tanımı şöyle yapılabilir: Bir bireyin sağlığının bozulmasında ya da ölümünden kendisi ya da başka bir bireyin ya da kurumun tedbirsiz, dikkatsiz, ihmalkar davranışları ya da kasıtlı eylemlerinin sorumlu olması durumunda bu hastalık hali yasalar çevresinde adli bir yön içermektedir (Özdemir H., Salaçin, S.;2000). Sağlık çalışanları T.C.K' nun 530. maddesi gereği mesleki uğraşları sırasında hastaları aleyhine işlenmiş, yasalarca suç sayılan bir davranışın izini sürdürecektir bir bulguya rastlandığında, eğer bulgular hasta hakkında soruşturmaya yol açacak nitelikte değilse, olayın adli boyutu olup olmadığına karar vererek, durumu adli makamlara bildirmek zorundadır. Ayrıca yasalar, belirli durumlarda bütün vatandaşlarına (T.C.K, mad.296) ve devlet memurlarına (T.C.K, mad.235) yasalarca suç sayılan bir davranışa ya da bir bulguya rastladıklarında ilgili makamlara bildirme zorunluluğu getirmiştir. Adli olgunun ayırt edilmesi, tanısının konması ve bildirim sürecinde meslek sırrı kavramı ve konu ile ilgili yasal yaptırımlar göz önünde bulundurulmalıdır (T.C.K, mad.198, Türk Deontoloji Tüzüğü, mad.4) (Yener O.;1995b, TTB;1998). Suçlara ait ihbarlar, sözlü yada yazılı olarak Cumhuriyet savcılığına, zabıta makam ve memurlarına ve sulh hakimlerine yapılabilir. Bu ihbarlar kanuni makamlara emanet edilmek üzere vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine de yapılabilir (C.M.U.K, mad.151, Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği, mad.86) (Yener O.;1995a, Özcan C., Genç M.F.;1998).

C. Adli Rapor Düzenleme Ve Yasal Düzenlemeler

T.C.K. 526. maddesi "Adli makamlar tarafından sağlık kurumlarına gönderilen hasta, yaralı veya alkollü kişilerin muayene ve tedavilerinin yapılması ve istenirse durumun bir raporla belirtilmesi zorunludur" der (Yener O.;1995b). Resmi raporlar (adli tabip, sağlık ocağı hekimi ve hastaneler tarafından verilen raporlar) özel antetli kağıtlara yazılır. Serbest çalışan hekimler de kendi antetli kağıtlarına yada düz bir kağıda rapor yazabilirler. Hekimler adli rapor olarak yaralanma, alkol, cinsel saldırı, farik ve mümezyizlik,

mukavemete muktedir, ceza sorumluluğu gibi raporlar düzenleyebilirler (Hancı H.;1999).

II. Halk Sağlığı İle Adli Tıp Hekimlerinin Ortak Bulunduğu Kurul

Beşinci Adli Tıp İhtisas Kurulu birer; Tıbbi Mikrobiyoloji, Tıbbi Farmakoloji, Tıbbi Biyokimya, Analitik Kimya, Allerji Hastalıkları, İmmünoloji, Tıbbi Genetik, Enfeksiyon Hastalıkları, Halk Sağlığı uzmanından oluşur.

III. Adli Tıp İhtisas Kurullarının Halk Sağlığı İle İlgili Özel Görevleri:

A. Üçüncü Adli Tıp İhtisas Kurulu: Sosyal Sigortalar ve İş Kanunları ile ilgili olaylar, maluliyetler, meslekte kazanma gücü kaybı, meslek hastalıkları ve mesleki kusurlar,

B. Beşinci Adli Tıp İhtisas Kurulu: Zehirlenmeler ile allerji ve immünolojiye, ilaç kimyasına, alışkanlık yapan diğer maddelere ilişkin işler, halkın sağlığına, yenecek ve içilecek şeylere ilişkin cürümler, uyutucu ve uyuşturucu maddeler, gıda ve ilaçlara ilişkin işler (Resmi Gazete. Adli Tıp Kurumu Kanunu; 2003)

IV. Adli Tıp Ve Halk Sağlığı'nın İlgilendiği Ortak Sağlık Sorunları: Bunlar ayrıca bildirim zorunlu adli olgulardır: Aile içi şiddet, cinayet, travma, her türlü ateşli silah ve patlayıcı madde ile olan yaralanmalar, her türlü kesici, kesici-batıcı (kesici-delici) , batıcı (delici), kesici-ezici ve ezici alet yaralanmaları, zehirlenmeler (gıda, ilaç, insektisit, boğucu gazlar), mekanik asfiksi olguları (tıkama, tıkanma, ası, elle veya iple boğulma, karın - göğüs tazyiki, diri gömülme, suda boğulma), intihar/girişimi, yaralamalı / ölümlü trafik kazaları,düşmeler , iş kazaları, yanıklar (alev, kızgın cisim, yakıcı-aşındırıcı madde), elektrik ve yıldırım çarpmaları, işkence iddiaları, cinsel suçlar, çocuk düşürme, madde kötü kullanımı, malpraktis (mesleki hata ve ihmali), şüpheli ölümler.... (TTB.;1998)

KAYNAKLAR

- Eren, N. (1993), "Sağlık Ocağı Yönetimi", Palme Yayınları, Ankara.
- Hancı, H. (1999), "Hekimin Yasal Sorumlulukları Ve Hakları", 2. Baskı, Toprak Ofset
- Özcan, C, Genç M.F. (1998), "Türk Sağlık Mevzuatı", TTB Yayını, Ankara.
- Özdemir, H, Salaçin, S. (2000), "Sağlık Çalışanlarının Adli Olguları Bildirim Sorumluluğu", Toplum ve Hekim, TTB Yayını, 15: 3, Mayıs-Haziran.
- Resmi Gazete. Adli Tıp Kurumu Kanunu. (2003), Kanun No: 4810, Kabul Tarihi: 19.02.2003.
- TTB. (1998), "Hekimler ve Tabip Odası Yöneticileri İçin Mevzuat", TTB Yayını, Ankara.
- TTB. (1999), "Birinci Basamak İçin Adli Tıp El Kitabı", TTB Yayını, Ankara.
- Yener, O. (1995)"a", "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanun", Saypa Yayın, Ankara.
- Yener, O. (1995)"b", "Türk Ceza Kanunu, Saypa Yayın", Ankara.